

6. Quid de gratiae et libertatis finibus tempore Concilii Tridentini theologi docuerint.

Dupliciter theologorum illorum, qui tempore Tridentini Concilii fuerunt, sententias proponere statuimus: 1. testimonii minime suspectis, 2. ipsorum theologorum verbis singulatim afferendis. Audiantur prius testes fide digni!

Petrus Sotus Dominicanus litteris ab ipsis Bannesianis editis testatur, quid tum (1551.) communiter de gratiae libertatisque ratione theologi docuerint. Quod ipse contra sentiebat, id auctoritatem concilii huic eius testimonio: universam Ecclesiam ad opiniones illas solutiores, ut ipsi videbantur, quas postea Societas Iesu contra Bannesianos tuita est, videri accedere, nominatim doctores Parisianos, atque *omnes*, quicumque tum adversus haereticos scriberent, idem defendere, qui contra opinarentur, de errore Lutherano incusari.

Scribit enim¹ ad Universitatis Lovaniensis cancellarium: „Movet me itaque primum quod videam catholicos plurimos, et fere omnes, qui contra haerese scribendo noti sunt, liberum arbitrium et necessitatem gratiae (quod utrumque fatentur) salvari simul non posse iudicare, nisi gratia Dei, qua, ut ad ipsum converti corda possint, opus est, omnibus adsit nullique a Deo negetur; atque, post eam datam, omnibus liberum maneat, per ipsam liberi arbitrii vim et naturam, illa vel uti, vel certe eam respicere². His enim duobus opus esse putant ad liberi arbitrii naturam re et non verbis asserendam; nisi quod in priori quidem nonnullam video differentiam. . . In secundo vero, quantum video, omnes conveniunt, quod videlicet bonus ille gratiae usus, qui est Deo

¹ Quae litterae Reginaldi Thomistae libro „De mente S. Conc. Trid.“, Antverp. 1706., subiunctae sunt.

² Erat haec quidem tum sententia communis, nec tamen ea, quam Sotus quosdam inde concludere dicit.

vocanti respondere et gnaviter Dei dona acceptare, nostri sit liberi arbitrii, sic ut apertissimis verbis quidam doceant, nullum discrimen in Ecclesia Dei aliquorum futurum, nisi ex hac liberi arbitrii differentia, quia alii non utuntur, alii vero minus hac divina gratia; Deo, quantum in se est, omnes aequaliter et volente sanctos esse et sanctificante.“

„Haec Pighius in suis omnibus de libero arbitrio, maxime vero lib. 5. Hoc et Eekius in suo Enchiridio de libero arbitrio; quae omnia et multo plura te legisse scio. Hoc et Hispani nostri, duo praecipue monachi⁴, viri certe multae lectionis magnique ingenii et plurimum in scholis exercitati, quos etiam credo ad tuas pervenisse manus. Quodsi non piget, vide rogo quid nostri etiam cognominis et habitus et officii alter eorum dixerit in libro I. de natura et gratia cap. 15. in quarto illo validissimo (quod vocat) argumento, quamquam sequenti proxime capite non videatur sibi satis constare, sed nec ibi negat gratiam omnibus dari. De vestris Lovaniensibus nil possum dicere, quod Driedonis de hoc scripta tardius ad me allata sint, ut vix inter multa eius verba potuerim aliquid de hac re videre. Latomi vero nondum recepi, quae vulgata sunt, scripta: sed interim multorum aliorum non scriptis, quae non ediderunt, sed collatione, scio hanc esse sententiam: inter quos multi eam Augustino et Patribus tribuunt, et multorum etiam relatione intellexi, magnam partem doctorum Italiae hoc constantissime tenere, et fide digni etiam Parisiensi Doctoris testimonio percepi, Facultatem ipsam theologiae haec ita sentire, ut haereseos Lutheranae damnet aliud sentientes. Ita ut videatur iam tota Ecclesia in hanc trahi sententiam; et nonnulli ipsius Tridentini Concilii verba ita interpretantur, ut hoc ipsum ibi definitum dicant.“

Quae Petrus de Soto hic de universitate Parisiensi narrat, decreta Concilii Senonensis luculenter confirmant. Quum enim hoc Concilium Parisiensi celebratum sit, assistentibus et consulentibus theologis universitatis Parisiensis, huius quoque sententia decretis illis aperte manifestatur. Verba autem Synodi sunt haec: „Iuxta scripturam sacram eo extendimus [liberum arbitrium], ut voluntas humana, misericordiae praeventis auxilio suffulta et interiori et occulto secretioris inspirationis afflatu contacta, sese convertat in Deum. . . Neque tamen tanta gratiae necessitas libero

⁴ Quos editores litterarum fuisse dicunt Dominicum Sotum et Andream Vegam.

praeiudicat arbitrio, cum illa semper sit in promptu, nec momentum quidem praetereat, in quo Deus non stet ad ostium et pulset; cui si quis aperuerit ianuam, intrabit ad illam et coenabit cum illo. Nec denique tale sit huiusmodi trahentis Dei auxilium, cui resisti non possit. Quoties enim Dominus voluit congregare filios Ierusalem, sicut gallina congregat pullos suos sub alas et noluerunt? Frustra certe Stephanus Iudaeos durae cervicis et incircumcisi cordis argueret, qui semper Spiritui Sancto resisterent. Frustra Paulus Thessalonicenses admoneret, spiritum ne extinguerent, si divinis inspirationibus homines inevitabiliter raperentur.⁴ (Decret. 15. fidei.) Quibus verbis Patres Concilii planissime docent, hominem trahenti gratiae efficaci „in sensu composito“ resistere posse. Ut enim e locis ex sacra Scriptura allatis intelligitur, de ea potestate resistendi loquuntur, qua homo *uti* possit et cum suae salutis periculo saepe *utatur*. Billuart, qui etiam atque etiam negat, Synodum Romae approbatam esse, ita se expedit: „Dici potest,“ inquit, . . . „sensus Concilii esse de facto resisti gratiae efficaci non immediate in se, sed mediate, quatenus resistendo sufficienti, resistitur efficaci, quae in sufficienti offerbatur.“ Ea interpretatione sententia simplex depravatur. Si enim *secretioris inspirationis afflatu tangere et trahere* dicitur ea gratia efficax, qua necessitatem inferri voluntati Lutherani dixerant: quum homo *trahentis* Dei auxilio resistit et inspirationes extinguit,⁴ non oblatae, sed *praesentis* gratiae motioni resistit *acceptam*que inspirationem extinguit. Idem amplius Clichtovei doctoris Parisiensis, Synodi illius theologi, explicatio decretorum demonstrat, quae una cum iis apud eundem eadem libri forma eademque scriptura vulgata est. In qua ille hanc ponit Lutheranorum contra dogma catholicum de libertate obiectionem: *Vocationi et tractui supernae virtutis non potest humana vis resistere. . . Si traixerit nos Pater coelestis, non possumus trahentem non sequi, quia fortior nobis est et valentior viribus*. Non de oblata, sed de praesente ac trahente gratia efficaci loquuntur. Quid igitur ille? An cum Bannesianis dicit: Non potest sane homo gratiae efficaci voluntatem trahenti resistere *in sensu composito*, sed *in sensu diviso* (h. e. ea potestate qua actu *uti* repugnat)? Respondet ita ut Iesuitae. „Vocat,“ inquit, et „trahit Deus ad se homines, non vim inferendo voluntati et eam cogendo, sed ipsam hortando incitandoque ad bonum. Quam hortationem et tractum sequi possunt, qui vocantur, si velint, obediendo Deo vocanti et trahenti, aut aspernari eam et reitcere, si voluerint, obsepiendo aures cor-

dis et obnitendo divino tractui. . . Potest etiam, qui trahitur, *contrahendo* huic divinae attractioni non sequi eam, quoniam ea ipsa virium nixu non fit nec violentia, sed interiore quodam et spirituali impulsu, *incitante voluntatem ad bonum*, sed non inge-rente illi aliquam vim aut violentam necessitatem. Unde Prov. 1, 24.: *Quia vocavi et renovistis; extendi manum meam, et non fuit, qui aspiceret*. Quae dilucide produunt: plerosque Deum *trahentem* extendentemque manum suam aspernari recusareque *tractum eius*.⁴ (Compendium veritatum . . . per Iod. Clichtoveum. Parisiis ex off. Simonis Colinaei. 1529. fol. 132 s.) Clariusne dici potuit et in physica praedeterminatione sitam non esse gratiae efficaciam et ei resisti posse „in sensu composito“?

Lucentius etiam hac ipsa narratione nostra demonstrabitur, universitatem Parisiensem et veterem Lovaniensem contraria Bannesianis de libertate et gratia docuisse. De Lovaniensium quidem cum doctrina Societatis Iesu consensione ipse Serry minime dubitat idque adeo vitio vertit Iesuitis⁴. Dominicus autem Sotus, quamquam vituperatus esse a Petro videtur, in sententia persistit². Petrus tamen praeter cognominem alios sine dubio clarissimos Dominicanos significat. Nam Ambrosius Catharinus, quum in multis rebus a Dominico Soto dissentiret, tamen ut et ex ipsius Bannesii testimonio, quo mox utemur, et ex ipsius scriptis apparet, de hac controversia idem sentiebat. Et Petrus Sotus quum *omnes* commemorat, qui adversus haereticos scripserint, non potest non etiam plurimos Ordinis Praedicatorum scriptores intelligere; illo enim tempore maxime omnium ab his Patribus contra Lutheranos dimicatum est. Ex illo igitur Petri testimonio lucenter patet, communem tum temporis in Praedicatorum familia eam fuisse doctrinam, quam hic cum Banneseo impugnavit, susceperunt vero Praedicatorum discipuli, Patres Societatis Iesu. Sed quantum cum horum doctrina concordarint praeclearissimi scriptores Dominicani, qui primi Lutherum confutaverunt, supra (p. 113 ss.) iam ostendimus; idem de pluribus aliis mox demonstrabimus, si prius alios testes de communi theologorum sententia audierimus.

¹ „Quid Driedonem, Tapperum, Cunerum, Stapletonium ad amovendam inductae novitatis invidiam obediendis, cum id potius sociis [Societatis Iesu] vitio detur, quod viros illos, Sempelagianismi ac novitatis a praestantissimis theologis insimulatos, doctrinae duces habuerint?“ Serry, Hist. Congreg. lib. V. sect. 2. c. 5., ed. 2. Antv., p. 692. Similia dicit l. c. c. 9. p. 713.

² In l. IV. sent., ed. Duacens. 1613. p. 962 963. Vide infra p. 152 s.

Nondum erat editus Molinae liber, quum *Bellarminus* defensionem propositionum Lessii Lovanium misit¹. In qua omnes eius adversariorum doctrinas ex hoc uno derivat, quod voluntatem gratia praedeterminari dicant, antequam illa se ipsa determinet, quum Societatis doctrina de gratia, nominatim de gratia congrua, illius sententiae negationem consequatur. Addit autem (p. 782): „Quod attinet ad radicem omnium controversiarum, auctores plurimi tum scholastici tum Patres disertis verbis docent non praedeterminari voluntatem in actibus liberis: immo, ut verum fatear, *nullam legi, qui contrarium sentiret praeter haereticos.*“ Iam vero *Bellarminus* notitia librorum erat imprimis clarus ac celebratus, eumque Cardinalis Squaglia Dominicanus dignum eadem laude praedicavit, quae Hieronymo tributa esset, ut paene omnes legisse scriptores diceretur. Quum Lovanii doceret, ex iis libris, quos, ut se ad docendum pararet, perlustraverat, sum de scriptoribus ecclesiasticis librum confecit, quos numeravit *quadringentos*².

Bellarmino adiungere placet gravissimum testem domesticum, *Franciscum Aravium*, O. Pr., qui, tredecim annis post *Bannesii* mortem professor primarius, postea Episcopus Segoviensis factus, ita scribit: „Mirum plane est, quod quidam novitii theologi, quorum multi absque ullo examine suorum magistrorum sectantur placita, tantam sibi fidem velint haberi, ut indubitanter posteriori theologi credere teneamur hunc Dei physicum humanae voluntatis praedeterminativum concursum, cuius nec sacra Concilia nec SS. Patres aliquando meminerunt, sed ab eis fuit quodam fallaci discursu confictus.“³

Quod *Bellarminus* et *Aravium* affirmant, confirmatur *Bannesii* tacita consensione. Suae enim doctrinae, naturas creatas ad actus singulos physice praedeterminari, auctorem nullum affert Thomistam, satis autem significat clarissimos eius scholae principes aut illam ipsam sententiam aut consecraria negare. Quod ut demonstramus, quaedam supra iam scripta nobis liceat repetere. Ita

¹ Qui libellus, quem legisse iuvat, adiunctus est primo tomo Livini de Meyer Historiae, p. 780 ss.; eius exemplum aliquod nitide descriptum ipsiusque manu signatum hodie exstat in tabulario Societatis; inscribitur: De controversia Lovanii nuper exorta inter Facultatem Theologicam et Professorem quandam S. I.

² Fulgatto, Vita Rob. Bellarmini, Antv. 1631. l. II. c. 3. p. 78.

³ Tom. 2 in l. II. q. 3. art. 5. n. 41. vers. *Sed accedit*, apud Henao, Scientia media hist. propugn. Event. 9. n. 190. p. 58.

Capreolum, ducem Thomistarum, fatetur de capite controversiae aliter sentire: „Secundus sensus,“ inquit¹, „illius doctrinae est, quod Deus omnibus hominibus et praedestinatis et reprobis confert auxilium sufficiens, quo possint bene operari in omni eventu (si velint), *non tamen determinat* neque applicat eorum voluntates ad bonum vel malum usum, sed actualis operatio pendet solum ex libertate arbitrii volentis se determinare ad bonam vel ad malam operationem. Illa doctrina in isto sensu accepta placet quibusdam theologis peritis, inter quos est *Roardus Tapper* in art. 7. de libero arbitrio, concl. 9. et 10. *Capreolus* in 2. dist. 28. q. 1. a. 3. ad 12. refert sententiam Gregorii Ariminensis, qui partim consentit huic doctrinae, et *Capreolus* sequitur Gregorium. Sed infra a nobis in hac questione ostendetur clarissime, quam sit falsa ista sententia et parum consentiens veritati catholicae.“

Ferrariensis autem, dux alius ac princeps veterum Thomistarum, Deum negat liberos actus e causis eorum cognoscere; contra quem *Bannesius*, ut oportuit, si constare sibi vellet, docet illos actus ex causis ab ipso Deo determinatis cognosci². *Caietanus* cum tota vetere schola modificari dicit motionem Divinam voluntate creata; quod quum ipsius doctrinae adversaretur, „Displicet,“ inquit *Bañez*³, „quod ait virtutem primae causae modificari per causam secundam... Quod quidem ego falsum puto, si de prima causa universalissima, qualis est Divina voluntas, intelligatur. Immo vero Divina voluntas omnia modificat.“ Atque hic est fons et origo totius controversiae; quod enim vetus S. Thomae schola constantissime tenuit, in concursu primae causae cum creaturis has veluti causam materialem motum a prima causa receptum modificare, negat *Bañez*; quare ipsius amicissimus collega et frater *Medina* eum *novae et inaudita doctrinae* accusare non dubitavit (in l. II. q. 113. a. 8.). Sed haec res, ubi integram *Bannesii* doctrinam explicabimus, penitus perscrutanda; hic brevissime aliud indicemus, in quo *Bañez* omnium consensu in doctrinam tum communem apud suos offendit⁴; nam constanter omnino conclusit e doctrina proposita, *Deum non sincere velle omnium salutem.*

Itaque et *Petrus Sotus* et *Bañez* sententias a communi illius

¹ In enarratione Summae I. q. 23. a. 3. p. 272.

² In l. q. 14. art. 13. p. 206. V. supra p. 83. 84. 109.

³ In l. q. 19. a. 8. p. 244. Vide p. 58. et 112.

⁴ Velut *Sotus* enarrans ep. ad Rom. c. 9 (ed. Antv. 1550. p. 276.). „Haec ergo,“ inquit, „sit nobis constitutissimum, quod voluntate antecedenti vult totum mundum servatum iri.“

aetatis discrepantes proposuerunt, prior quasi tentando, alter affirmando. Iesuitae autem quum communem tenerent atque amplius explicarent, fieri non potuit, quin a Bannesii schola abalienarentur.

Sed occurrit Reginaldus et altera argumentandi ratione, quam supra significavimus, demonstrare aggreditur, communem fuisse sententiam Thomistarum tum Patrum Tridentinorum tum posteriorum theologorum, donec Iesuitae quasi mutuo inito consilio pro Catholica doctrina suam *accommodatam* theologiam supposuerint. E quadraginta circiter theologis eas colligit appellationes „gratiae motionisque Divinae“, quibus efficacia Thomistica significetur. Massoulié eam nomenclaturam exscripsit in „S. Thoma sui interprete“ (I. 71.), eamque identidem affert, ut in Tridentino Thomismum propositum esse demonstret. Gravesonis quoque epistolae (ep. 11. I. 194.) et *praeloquium* in Reginaldi librum *De mente Concilii Tridentini* (p. 10. et 11.) eadem nomina enarrant, non sine speciosa ostentatione. Refutatio difficilis est, quum in promptu iam non sint aut omnino interciderint libri illi, quibus utuntur. Quodsi contigit, ut aliquem nanciscare, mirabile est, ut ille locos corruperit, utque digna sit illa collectio eius, qui in Quaestione theologico-historica etc., tantam multitudinem locorum falso explicatorum contexisset, falso addito oppidi loco (*Venetis pro Tolosae*) falsoque anno (1607. pro 1644.).

Commemorat Reginaldus o Patribus et theologis, qui Tridentini sessioni VI. interfuerunt, Cornelium Mussum, Ambrosium Catharinum, Scripandum, Franciscum Romaeum, Ioannem Antonium Delphinum, Andream Vega, Dominicum Soto, Alphonsum a Castro, Melchiorem Canum et Alphonsum Salmeronem. Singulos hic perstringamus, ut pateat, omnes hos theologos contra Bannesianos stare.

Primus igitur Cornelius *Mussum* laudatur, recteque monent et Reginaldus et Massoulié negligendum non esse, quod ille definitiones Tridentinas de iustificatione formaverit. Iam ex eius Historia sacra, c. 17., ut demonstraret „sub variis nominibus divinae gratiae ac motionis efficaciam ab ipsis etiam [Tridentinis] Patribus expressam esse“ haec affertur appellatio: „motio divina nobis ignota et non percepta, qua prius a Deo movemur.“ Nae pulchrum argumentum contra Molinistas, qui motus praevenientis gratiae a nobis percipi posse putent! Idque ab eo positum, qui decreta Tridentina scripserit. Sed aspiciatur locus.

Historia sacra Mussum de Deo disserit, et contra pantheistas ac materialistas Deum esse a natura rerum diversum in eaque

operantem demonstrat. Itaque 17. caput sic inscribitur: „In impium philosophorum catenam, Deum agere sicuti vult et universarum causarum seriem nihil posse sine ipso Deo.“ Enuntiatio autem, unde testimonium sumitur, haec est: „Ut persuasum est iamdiu philosophis, elementa non agere sine coelo, et inter coelos principem illum orbem agitare sequentes, et mentes animos, et animos corpora: sic divina historia docet Deum nihil non movere in universo orbe, nihil moveri posse sine Deo, eatenusque solum agere movereque ipsam rerum naturam, quatenus antea divina quadam tametsi nobis ignota et non percepta motione cietur.“ Quae sententia ne *praevis* quidem concursus praebet argumentum (quem quidam etiam Iesuitae statuunt), sed eam rerum Divina virtute motionem, sensibus non perceptam, quam Mussum *primo mobili* s. motori antiquorum auctoritate tribuit. Quid hoc vel ad gratiam vel ad VI. Tridentini sessionem? Atque adeo verba depravat Reginaldus temere substituens „movemur“, quod ad gratiam referri possit, pro eo, quod erat „movere ipsam rerum naturam“. Sed aliis in libris Mussum disserit de gratia et in nostram quidem fere concedens sententiam.

Nam in enarranda epistola ad Romanos¹ quaerens, *possitne* homo peccator alia peccata vitare, *potentiam* ita explicat: „Non quaerimus de potentia absolute. Sed sermo noster est de potentia propinqua, quae reducitur immediate *ad actum*: utrum sc. ita possit, quod *de facto* alio peccato non peccet vel *actu* semper peccet... Distinctio patet huius secundae potentiae. Nam in tenebris homo potest videre potentia remota, non proxima. Quod de potentia proxima sit sermo patet. In moralibus enim non oportet loqui ut in metaphysicis vel naturalibus loquimur. Quia non est omnium scientiarum eadem methodus, ac saepenumero modus sciendi unius scientiae ad aliam transfertur. Non ergo de potentia logica neque de naturali remota, sed de illa, quae exit immediate in opus, sermo est. Utrum *possit vitare vel non*. Et non: Utrum *habeat potentiam vitandi* vel non habeat.“ Monda scripturae non correximus; sed hoc constare debet, *posse* intelligi a Musso eam potentiam, quam etiam *in sensu composito* ad actum reduci non repugnat. Id autem si ad quartum canonem sextae sessionis Tridentinae aptatur, contrariam efficit sententiam illi Bannesianae, movente gratia efficaci potentiam dissentienti ma-

¹ In B. Pauli ep. ad Rom. absolutissima commentaria, Ven. 1588. p. 342; quae lectiones sunt, quas ille 1539. Romae habuerat.

nere quidem, sed nunquam ad actum reduci posse. Idem ille frequenter declarat, quamvis homo pellatur gratia, pro arbitrio tamen eum posse resistere. Obicit ipse sibi¹ illa Scripturae: *agi, trahi, compelli*. Respondet facilem esse illius erroris confutationem: verba illa aucta esse et vehementer indicare inclinationem; concludit autem sic (p. 390): „*Hominis voluntas, quamvis a divina agatur gratia, . . . erit sui iuris, ut illi acquiescere possit et reluctari, cum libuerit.*“

Idem hoc, gratiam posse repudiari et in vacuum recipi, in concionibus quadragesimalibus² ita affirmat, ut exclamet: „Sine gratia non vinces diabolum, nec cum omni gratia (con ogni grazia) vinces, nisi tu tuum laborem contuleris.“

In ipso Concilio Tridentino sic est locutus: „Deus imprimis vocat nos, sed non cogit nos; nec coactos trahit, sed assentientes, quia non omnes, qui vocantur, iustificantur. . . Actus credendi est actus Dei et hominis, prout filius dicitur *patris et matris*“ (Theiner l. c. p. 176.). Aliis commentariorum locis demonstrat, voluntatem ante electionem nequaquam esse determinandam. „Quoniam itaque hominis est eligere, oportet, ut homo ad unum nequaquam sit determinatus, ita ut coactione vel necessitate unum velit, sed sit indifferens ad duo contraria, ad bonum et malum; aliter enim eligere non potest. Qui enim iam primum ad unum determinatus est, optionem non habet. . . Nam neque a gratia neque a peccato necessitatem suarum sortitur actionum, licet magnam inclinationem. Etenim a gratia motus ad bonum potest resilire et gratiae non cooperari. Aliter namque non adhortaretur Apostolus: Hortamur vos, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis.“ Quam libertatem a necessitate negare quam haereticum esse dixisset, idem illud repetit: „Appetitus non est ad appetendum unum determinatus, sed liber et indifferens ad omnia“ (p. 309.). Nec minus acriter, immo iusto acrius refutat explicationem Thomisticam de praevisione Divina: „Cum dicas: *si Deus novit me lecturum, ego legam*, consequens est causa antecedentis. Ideo enim novit me lecturum, quia legam, non e contra. Et si hic advertis, tollitur omnis difficultas. . . Qui hoc capere potest, evasit labyrinthum errorum“ (p. 211.).

Alterum etiam a Fratribus Minoribus, *Delphinum*, qui ipse

¹ L. c. p. 387.

² Delle prediche quadragesimali, II. ed. Venezia 1688. p. 512. Prima Domenica.

quoque sextae illi sessioni interfuit, Reginaldus appellat; sed quos affert libros, quartum de libero arbitrio¹ et proximum quintum de iustificatione, egregie confutant recentiorem Thomismum.

Improbata enim dividendae gratiae multiplicitate, imprimis *efficacis* a non *efficacis* distinctione, et voluntatis impellente gratia determinatione, haec adiungit: „Theologorum est memorabilis et pulcherrima ista regula: quidquid dat Deus antecedenter, hoc est, quantum in se est, daret etiam consequenter, hoc est, *efficaciter* et reipsa, nisi homo propria voluntate impedimentum opponeret. Quod igitur quis gratiam divinam *efficaciter* consequatur aut minus, *in facultate humanarum virium est* a gratia quidem praeveniente adiutarum, quae, ut diximus, est communis omnibus hominibus. Itaque plane absurdum est, quod aiunt nonnulli, haud quaquam nimirum posse omnes vocationi divinae consentire, sed illos dumtaxat, qui vocentur *efficaci* vocatione, quae vocatio secundum aeternum voluntatis divinae propositum est, qui vero non *efficaci* voluntate vocentur, eos resistere. Huius, inquam, generis partitiones durae nimis atque asperae videntur nimisque affligunt et cruciant humanas conscientias.“ Idem docet (Cap. De ordine iustificationis in genere): „Secundo. Gratia sua praeveniente Optimus Maximus vocat nos et movet, quemadmodum ille in Apocalypsi ait: ‚Ego sto ad ostium et pulso‘; sed hac vocatione seu praeveniente gratia non ita pulsat, ut cogat nos: immo ne determinat quidem nos ad aliquid agendum vel non agendum. . . Has [liberas creaturas] porro sic movet ut *eas non determinet*, nec motu qui est generalis influentia, nec motu illo particulari, qui est gratia praeveniens et auxilium movens et excitans nos interius ad bonum; sed homo tactus et motus propria voluntate se ipse determinat: alioquin non secundum propositum ageret. . . Tertio. Vocatus, invitatus, motus et excitatus homo potest huic praevenienti gratiae dissentire et repugnare et resistere, ut Stephanus ait: Vos semper Spiritui S. resistitis. Et Christus ait: Quoties volui congregare filios tuos . . . et noluitis. . . Et Deus inquit: Vocavi vos, et renuistis.“

De his locis cognoscas velim

1. Extremis verbis („vocatus“ etc.) indicari sententiam quarti canonis sextae sessionis [*liberum arbitrium a Deo motum et excitatum. . . posse dissentire*]. Manifestum est, cum dicit *potest dis-*

¹ Ex opere De salutari omnia rerum, praesertim hominum, progressu, Camerini 1553.

sentire, intelligi sensum *compositum*. *Actum* enim resistendi loci illi significant, quibus argumentatur.

2. Gratiam dici *consequenter*, h. e. consentiente voluntate, *efficacem*.

3. Non a Deo, sed a se ipsa determinari voluntatem.

Haec duo posteriora etiam quarto de libero arbitrio libro pp. 147. et 171. enuntiat atque affirmat.

Sed quosnam illos *nonnullos aientes* impugnat? Theologi sunt certe Catholici, alioquin haereticos appellaret. Ostendunt autem superiora testimonia, similia de gratia efficaci et Tridenti et postea in Belgio esse pronuntiata.

Nunc ad P. Alphonsum de Castro, insignem theologum Minoritam, veniamus. Is cum S. Ignatio eiusque sociis et Francisco de Victoria Lutetiae studiis operam dederat atque a B. Fabro magnis precibus flagitavit, ut domum Societatis Salmanticae conderet. Reginaldus eum dicit locutum esse de *motione instrumentali aut quasi instrumentali* (l. 7. *adv. haereses*). Quid inde contra doctrinam Societatis Iesu? Nonne plurimi eius theologi animam gratiae *instrumentum* dici posse gravissime dicunt (Suarez, de grat. l. VI. c. 6.)? Id tamen l. c. apud Alphonsum de Castro frustra quaesieris. Sane ibi in aliqua sententia legitur *velut instrumentum*, sed Alphonsus hoc ipsum, hominem esse *velut instrumentum*, negat: „Subiunxit [Paulus],“ inquit: „Non autem ego, sed gratia Dei mecum.“ Non dixit *per me*, ne forte inde aliquis conliceret illum fuisse *velut instrumentum* in operando, sed dixit: *gratia Dei mecum*, ut per hoc ostenderet, se fuisse Dei cooperatorem.“ Idem sane in eodem articulo dicit, S. Scripturam Denm comparare eum artificem, nos cum instrumento, sed similitudo sumitur a motionis externae necessitate, non ab agendi modo: „Ecce vides,“ inquit, „qualiter Deus seipsum comparat artifice, nos autem securi aut serrae aut ali instrumento quo mediante artifex operatur. At securis aut serra nunquam lignum scindet nisi ab alio ad hoc moveatur: sic etiam nostrum liberum arbitrium nunquam bonum aliquid operari poterit, nisi a Deo moveatur ad illud agendum... Isaias ostendit infirmitatem nostram ad opus exemplo serrae pro hac re adducto“ (l. 7. *adv. haer. art. Gratia*. Ed. Colon. 1543. fol. CXXXI b.). Necessitatem igitur gratiae, non modum actionis gratiae Divinae illa similitudine explicat; quare statim prorsus negat nos a Deo „velut instrumentum“ moveri. Contrarium autem fuisse illius doctrinam „Thomismo“ facile est ostendere; nam in l. VII. (*art. Gratia et Libertas*),

quem locum affert Reginaldus 1. gratiam praeventientem semper ut *excitantem* describit, 2. „catholicam“ esse veritatem dicit hominem gratiae resistere posse *in sensu composito*.

Utrumque in solvenda quadam difficultate enuntiat, quam ex illo loco Ioann. c. VI., quo ad gratiam efficacem probandam uti solent, derivat: „Secundo,“ inquit, „obiciunt nobis illud Salvatoris apud Ioannem: *Nemo venit ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum*. Per quae verba (ut Lutherani aiunt), tota arbitrii libertas tollitur, quoniam liberum arbitrium trahitur a Deo, et sine hoc tractu ire ad eum non potest. Tractus autem violentiam quandam dicit; non est ergo arbitrium hominis liberum. Respondeo, falsum esse quod assumunt, hunc videlicet tractum divinum esse violentiam aliquam, quoniam non est aliud quam vocatio quaedam interna et exhortatio et monitio, qua monet et movet voluntatem nostram ad bene operandum. Huic autem vocacioni et monitioni homo saepe resistit inobediens existens, ex quo convincitur, talem vocationem non esse violentiam. Nam et Dominus hanc hominum resistantiam accusat dicens: *Vocavi et venistis; extendi manum meam et non fuit qui aspiceret; despexistis omne consilium meum, et increpationes meas neglexistis*. Fatemur ergo tractum Patris per gratiam praeventientem, quo secluso nostrum arbitrium moveri non potest ad bonum operandum. Sed sic nos attrahens Deus in nostra nos dimittit libertate, ut acquiescamus illi vocanti et monenti, aut obduremus corda nostra, cum eius vocem audimus. Et in hoc est nostra libertas ad bonum, ut postquam Deus monuerit ad bonum, sit iam nobis liberum declinare ad id, quod magis placuerit, sive bonum, sive malum; ante tamen monitionem est nobis potestas ad malum, sed non ad bonum. Quae omnia multo diffusius atque apertius docuimus supra in titulo de gratia, haeresi prima“ (l. 9. *adv. haer. art. Libertas* fol. CLIII b.). Dixerat autem illo loco: „*Quarta catholica assertio*: Postquam Deus voluntatem nostram excitavit ad bonum, est in ipsa hominis voluntate haec potestas, ut Deo monenti et inspiranti consentiat aut dissentiat (l. 7. *adv. haer. art. Gratia* fol. CXXXI b.). Respondemus, hanc esse nostri arbitrii potestatem, ut Deo monenti consentiat et Deo operanti cooperetur. Deus autem nunquam seipsum nobis negat, immo semper paratus est, ut nos excitet et adiuvet. Paulus namque ait: *Fidelis est Deus qui non patietur vos tentari supra id quod potestis*. Inde ergo homo culpatur, non quia solus non facit, cum hoc esset illi impossibile, sed quia Deum monentem non audit, ad eius vocem

non excitatur, illi vocanti non respondet.⁴ Perspicue profecto loquitur. An evidentiis potuit enuntiarī, gratia *excitanti* hominem *trahi* ad consensum, et ita quidem, ut, si velit, *resistat*?

Ex Augustinianis Reginaldus solum *Seripandum* (postea Cardinalem) testem appellat, neque aliud ex illius operibus testimonium afferre potest, nisi quod Seripandus gratiam motionemque divinam nominavit *virtutem et impulsum*. Qui Molinista hoc unquam negavit? Certe qui fatetur, se id unum contra nostram doctrinam in Seripandi libris reperisse, nihil pro sua doctrina se reperisse ostendit.

Ergo ad theologos Dominicanos transeamus et primum ad celeberrimum Francisci de Victoria discipulum *Melchiorum Canonum*. Etenim huius quoque theologi fatum fuit, ut a Reginaldo testis praedeterminationis physicae evocaretur, propterea quod in laudatissimo opere *De locis theologicis* (l. 2. c. 8. et l. 12. c. 12.) gratiam appellasset *causam efficientem, moventem, impetum*. Videantur loci. Priore igitur demonstraturus est, ad efficiendam fidem praeter causas externas: praedeterminationem et miracula, aliam internam *causam efficientem* requiri. „Deinde,“ inquit, „id quoque statuendum est, auctoritatem humanam et incitamenta omnia illa praedicta sive alia quaecunque adhibita ab eo, qui proponit fidem, non esse sufficientes causas ad credendum ut credere tenemur, sed praeterea opus esse interiori causa efficiente: id est, Dei speciali auxilio moventis ad credendum.“ (De loc. theol. l. 2. c. 8. Opera, ed. Colon. 1605. p. 45.) Quam hanc dicit causam interiorē? Physicamne praedeterminationem? Ipse sic respondet: „Sed necessaria est insuper causa interior, hoc est, divinum quoddam *lumen* incitans ad credendum et oculi quidam interni Dei beneficio ad videndum dati“ (l. c.). Quam explicationem ad intellectus illustrationem pertinere apparet. Paulo post de eadem causa interiorē efficiente haec scribit: „His vero tribus certis stabilibusque sententiis illa etiam coniuncta est, ultimam fidei nostrae resolutionem fieri in causam interiorē efficientem, hoc est, in Deum moventem ad credendum.“ At hic quoque uberiore disputatione interiecta ita se ipsum interpretatur: „In hunc ergo modum, proponere credenda, suadere, miracula facere determinant quidem intellectum ut credat, quasi condiciones, sine quibus vix unquam intellectus determinatur. At ratio formalis assentiendi *lumen fidei* est, quod Deus infundit credenti“ (l. c. p. 49.). Ergo iterum *causam interiorē* declarat esse illustrationem intellectus. Atque hic ipse, qui eiusmodi illustrationem pro ratione

ponat, cur gratia appelletur causa efficiens, a Reginaldo defensor physicae praedeterminationis dicitur! At eodem loco Canus *instinctum* affert et *excitationem et concursum specialem*. Quid inde? Num haec a sua gratia remouet Iesuitae: illustrationem intellectus, excitationem voluntatis, concursum gratiae cum voluntate? — Sed alterum locum videamus, ubi illum voluit gratiam appellare *impetum*. Is est in cap. 13. (*non* 12.) libri 12., ubi ille probare instituit, liberos actus nostros causas esse redemptionis et sanctificationis nostrae. Principio ostendit, quomodo in rerum natura operetur Deus, qui instinctum ad agendum causis secundis creando impresserit. „Res universas,“ inquit, „ad suam quamque finem vi quadam ingenita moveri, philosophis omnibus exploratum est.“ Id ubi in igne et in animalibus demonstravit, de homine ita loqui pergit: „Quae res praecipue in hominibus illustrior apparet, qui quoniam non aguntur, ut servi, sed libere potius agunt, ut domini, ratione eligunt media et se ipsi cient, ut per talia media fines propositos consequantur. Nec idcirco tamen aut primae causae virtus minor est, aut potestas infirmior, immo hoc superior et maior, quod attingit a fine usque ad finem fortiter et disponit omnia suaviter. Equa enim vis ea fortior esse potuit, quae adeo suaves et congruentes *impetus* in rerum natura posuit, ut eas nulla vi quidem illata moveat, sed vehementissime moveat tamen?“ (p. 686.)

In hac una sententia vox *impetus* reperitur. Quam Canus, ut legenti evidens est, ad vires, instinctus, proprietates refert *naturales*, quibus res ad agendum suae naturae convenienter moveantur; id Reginaldus de gratia efficaci dictum vult! Dicit sane Canus paullo post vim suavitateque Divinae motionis multo luculentius in gratia cerni; sed eam sententiam ipse explicans plurimum discrepat a Bannesio. Docet enim hominem in ordine gratiae auctorem esse suae vitae, eo quod liberis actibus *ut causa materialis* ad iustificationem et sanctificationem iuvet: „Non enim solum vitales operationes, quae supra naturam sunt, in se edit mortalis homo per gratiae formam et virtutes, sed ad vitam ipsam capiendam sua se actione parat et vivendi sibi causa est. Quemadmodum enim, si materia dispositiones, quibus ad suscipiendam formam ignis preparatur, ipsa in se faceret, eadem sibi causa esset effectrix, ut a forma illa informaretur, sic quoniam praeparationes vivificantis gratiae homo in se efficit, ipse in sui generatione Dei adiutor existit. Qua in re, ut dixi, suavior et efficacior gratia quam natura est. Vitam namque a natura datam curare ac tueri ipse

valeas, salutem quaerere, morbos pellere adversos, tum externis quibusdam medicamentis adhibitis, tum animae viribus interioribus excitatis. At vitae causa tibi esse non poteris, sed aliunde eam accipis nulla interveniente operatione tua, dispositione tua nulla. Dispositio quippe omnis, qua ad animam corpus aptatur, a patre generante editur, a filio genito nullo modo. In nativitate vero spirituali is ipse, qui nascitur, non solum principium est, ut post acritudinem sanus sit, verum etiam, ut postquam fuerit mortuus, et vitam habeat et abundantius habeat¹ (l. 12. c. 13. p. 686.). Vidimus supra (p. 59) Bannesium negare, libertatem veluti causam materialem iuvare ad sanctificationem, quam merito Medina, socius eius atque collega, *novam et inusitam* doctrinam dicit; cuius reprehensionis hic Cani locus novum affert argumentum.

Alium testem Reginaldus audent appellare e familia Praedicatorum *Ambrosium Catharinum*. Cuius de praedestinatione sententiam a recentiore Thomismo esse alienissimam quis est qui nesciat? Bañez quidem illum existimat ad Pelagianos propius accedere et principem atque auctorem eius doctrinae appellat, quam ipse oppugnat! „Reliquius,“ inquit, „Pelagianorum . . . infecti sunt quidam recentiores theologi, de quorum numero fuit Ambr. Catharinus, ex cuius doctrina fortassis quidam moderni theologi hauserunt quaedam dogmata satis periculosa in materia iustificationis et praedestinationis“ (q. 23. art. 5. p. 291.). Atque hunc virum Reginaldus affirmat perspicue docuisse *praedeterminationem* (cap. 8. in ep. ad Rom.), idemque dicit de *Salmerone* (disp. 19. in ep. ad Rom.). Sed depravatio veritatis est. Etsi enim uterque praedeterminationem statuunt, eam tamen aeternam praedestinationem, non gratiam efficacem intelligunt. Itaque Serry Salmeronem et Lainium iam in Concilio Tridentino doctrinae Molinisticae semina sparsisse putat. Sed rem evidentem, contrarios esse Bannesianis Catharinum et Salmeronem, omittamus.

Etiam alii theologi Ordinis Praedicatorum in Tridentino Concilio, Romaeus, Magister generalis Ordinis, et Dominicus Sotus, quibus Reginaldus utitur auctoribus, a recentiore Thomismo reperuntur alieni. E *Romaei* primum libro De libertate operum a necessitate (Lugd. 1538.) aliqua promemus.

Libertatem ille deficit: voluntatem expeditam ad eligendum; „significat remotionem omnis obstaculi, ut scilicet prompte expeditaeque homo prodire possit in opus“ (p. 28.). „Constat autem, quod, quum dicit Apostolus: *Facite* [omnia in gloriam Dei, 1. Cor. 10, 31.], non tam liberam *facultatem*, quam liberum quoque fa-

ciendi *usum in nobis esse* designat respectu omnium operum“ (p. 92.). Deinde quum adversus haereticos statuisset, voluntati etiam in rebus supernaturalibus opitulante gratia suam conservari libertatem et agendi usum expeditum, ex eo ipso protenus occurrit obiectibus, gratiae necessitatem cum libertate arbitrii non consistere; hac enim identidem utitur similitudine, necessariam esse navem ad navigandum nec tamen impedire libertatem (p. 93. et 123.); ita sine dubio significatur, etsi verbis disertis non dicitur, et navis et gratiae *usum in nobis* et nostri esse arbitrii. Consentaneum est quod Dei motionem pro naturae creatae proprietate modificari docet: „Quia unumquodque in recipiente recipitur iuxta modum recipientis, consequens est, ut actio et motio principalis agentis modificetur iuxta modum formae et actionis instrumentalis agentis, in quo recipitur“ (p. 40.). Idem gratias actuales, etiam efficaces, describit inspirationes Divinas, quas homo audire possit et percipere (pp. 103. 104. 112.).

Censebat autem, *eidem* praeventi gratiae alterum assentiri posse, alterum dissentire. Dicit enim in eodem libro (p. 107): „Quaerebatur siquidem, cum Deus sua liberalissima bonitate cunctis peccatoribus existentibus in mortali semper impendat gratuitae suae motionis auxilium, quo quandoque resipiscant et revertantur ad eor: unde est, quod quidam redeunt et convertuntur, quidam vero in luto remanent peccatorum et indurantur? neque enim est acceptio personarum apud Deum, qui vult omnes homines salvos fieri, qui stat ad uniuscuiusque ostium et pulsat ut intret. Ponamus ergo, quod sint duo aequaliter peccatores, puta Nabuchodonosor et Pharaon, sint *aequaliter* ¹ *speciali Dei motione praeventi*:

¹ „*Aequaliter*“ utroque loco „eodem modo s. gradu“ significat; duo igitur ponuntur *eodem modo peccatores eademque gratia praeventi*; itaque mox substituitur: aequales peccatores. Sic „*aequaliter*“ usus est in simili sententia Driedo (de redemptione generis humani tr. 4. cap. 2. coroll. 5.), ubi „duobus iam aequaliter iustis“ opponuntur „duo adhuc impii aequaliter indigni, aequaliter divinis instinctibus pulsati“; quem probabile est imitatum esse Romaeum. Utrique sine dubio observatur celeberrimus Augustini locus De Civitate Dei, l. 12. c. 6., ubi eandem questionem eodem modo solvens ita loquitur: *duo aequaliter affecti corpore et animo*. Bañez autem quam sit ab hac Driedonis ac superioris sui doctrina, quam postea Ruartus Tapperus amplexus est, alienus, his verbis significat (In 2. II. q. 10. art. 1. p. 248.): „Cum aequali Dei auxilio, quo Deus misericorditer cor hominis excitat ac praeparat, non stat, quod quidam homo convertatur et quidam alius non convertatur, qui aequale omnino auxilium aequalemque misericordiam receperit. Hoc documentum est contra doctrinam Roardi Tapper, quondam decani Lovaniensis, viri alioquin

uterque enim illorum, sicut peccaverat, captivando populum Dei, ita *pariter* percussus *attractus*que fuit uterque a coelesti medico, ut spiritualiter sanarentur: undenam igitur est, quod convertitur Nabuchodonosor a peccato, Pharao contra in peccato durescit? Hic iam si respondeas iuxta praemissa, quia videlicet Divina motio et attractus non inferit cuique homini violentiam, sed suaviter movet unumquodque per modum ejus, ut scil. liberum hominem libere moveat, proinde *in libertate attracti hominis est sequi vel non sequi Divinae motionis attractum: bene respondebis et Augustino ac ceteris Patribus conformissime.* In potestate est igitur hominis *tracti* gratia vel consentire vel resistere, ut ex duobus *eadem* gratia tractis alter obsequatur, alter resistat. Quam sententiam Romaeus vocat communem Patrum *omnium*. Ultimam ille quidem causam, cur convertatur homo, non ab ipsius arbitrio, sed a Divina repetit praedestinatione, quae illum, qui convertatur, efficaciter praeveniens, ut convertatur, efficiat. Nec vero aliud quidquam dicunt Molinistae. Cum quibus ille usque adeo consentit, ut his verbis concordiam libertatis cum praedestinatione explicet (p. 125.): „Unde de partialibus Divinae praedestinationis effectibus disputantes, non repugnat, si dicamus: Deum praedestinasse hominem propter praevisa opera, siquidem illud *propter* causam refert finalem,“ hoc est: vult Deus opus bonum elici ex libera hominis voluntate; *praevidet* autem id cum certa quadam gratia effectum iri; ergo *propter* eum, quem praevidit, libertatis usum gratiam illam largitur. Et *ideo* („unde“) Romaeus hanc amplectitur sententiam, ut explicet, quomodo „omne, quod assequitur praedestinatus, a Divina pendeat misericordia, opera tamen ipsa a nostra procedant *libera* voluntate.“ Atqui haec Molinistarum de gratia doctrina est. Non diffitemur vix satis conscium sibi illum fuisse de tantae quaestionis solutione; sed ad huiusmodi rei explicationem aetas illa propendebat.

De Divina autem praesentia idem sic habet (l. c. p. 49.): „Si ad antiquos Doctores te convertas, reperies, fere omnes in

catholici atque eruditi. Is in libro articulorum circa dogmata ecclesiastica art. 7. prop. 10. ait, ita contingere, quod cum aequali Dei auxilio unus homo convertitur, et alius homo non convertitur: ita omnino quod si quaseratur, quare hic convertitur, et ille non convertitur, non est in causa, quod ille, qui convertitur, malus Dei auxilium receperit, quo efficaciter converteretur, sed ea est assignanda ratio ex parte liberi arbitrii, videlicet quia aequali auxilio aditus unus voluit converti, et alius non voluit converti. Hanc ego doctrinam gratiae Dei contrariam esse iudico... ex parte cum Pelagianis convenit.“

hanc unam convenisse sententiam: videlicet non ex eo, quod Deus scit aliquid futurum, idcirco futurum est, sed quia futurum est, Deus novit, qui est praescius futurorum.¹ Deinde ut ea, quae de immutabilitate praesentiae ac praedestinationis contra libertatis rationem obiecta erant a Protestantibus, refutet, explicatione utitur minime Thomistica, sed quam quidam theologi Franciscani amplexi erant¹: eo semper subiecti Divinae praesentiae ac praedestinationi actiones hominum, quod Deus attendens, quid libera deliberatione decernamus, *nunc* efficiat, ut id ab omni aeternitate et praeveridit et voluerit. Ipsius haec sunt verba: „Cum actus Divinae praesentiae mensuretur aeternitate, cui tam praeterita quam futura praesentia semper sunt, talis Divinae praesentiae actus nunquam transit in praeteritum, sed semper consideratur ut praesentialiter egrediens secundum libertatem Divinae voluntatis... Cum actus praesentiae Dei sit semper praesens suae libertati, potest utique Deus non praescire quae praescit et non praescivisse quae praescivit, absolute loquendo: nec propterea mutatur in se Divinae praesentiae actus, sed unus atque idem manens, *rerum mutationem attendit*, sicut absque variatione suae scientiae est et voluntatis, quod unam eandemque rem scit et vult Deus quandoque esse, quandoque non esse (p. 48.)... Quo fit, ut Divini actus debeant potius considerari quasi praesentialiter semper egredientes, quam ut egressi vel egressuri, propter ipsum *nunc* aeternitatis, cui tam praeteritum quam futurum multo magis praesentia sunt quam sit praesens homini, puta figulo, opus suum, quod hic et nunc operatur. Consequenter, *quemadmodum potest figulus opus quod nunc facit non facere, sic suo modo potest Deus nunc non praescire quod praescivit et non velle quod voluit*;... ita et res quae praescitae et volitae sunt, possunt non esse; proinde ex aeterna Dei praesentia ac voluntate non sequuntur omnia inevitabiliter“ (p. 144. et 145.).

Denique Divinum libertatis donum his verbis praedicat: „Ad hominem transeo, quem libero arbitrio insignivit Altissimus... Cur? nisi ut Divina gratia evidenter commendetur, quae... dignatur adesse homini, non tam ut filius Dei constitutur, quam etiam ut coadiutor cooperatoque Dei summi per bona opera aeternae beatitudinis compos efficiatur.“ Superlacione veritatis utitur oratoria, quam etiam Melchior Canus usurpaverat, ut summae

¹ Quam opinionem Nominalium bene explicat et refutat Molina In q. 14. a. 13. disp. 51.

virtutis gloriaeque gratiae esse dicat, hominem non modo filium Dei efficere, verum etiam adiutorem atque socium. Sunt enim Deus et homo eiusdem effectus auctores sive causae partiales; quod quidem augens atque amplificans dicit hominem ad societatem conditionemque Divinam quodammodo extolli.

Romaes quum a Pontifice consilii causa Romae detineretur, in eius locum succedens Dominicus Sotus aliquamdiu Tridenti commoratus est. De eo paullo erit prolixius disserendum; fuit enim utriusque quodammodo scholae, et Bannesianorum et Molinistarum, magister. Doccebat Salmanticae discipulosque habebat et Dominicanos Hispaniae et eum Iesuitam, qui haud scio an plurimum primos Societatis theologos erudiverit atque excoluerit, Toletum. Accedit quod ille sub ipsam VI. Concilii sessionem suum De natura et gratia librum confecit et Patribus Tridentinis inscripsit. Quo libro quam sententiam defensurus sit, ab initio satis indicat (l. 1. c. 15.), Driedonis De gratia et libero arbitrio copiosissimum et doctissimum opus collaudans. Ille enim cum veteri schola Lovaniensi consentiens, tam longe aberat, quemadmodum supra diximus, ab opinionibus Bannesianis, ut eum collegasque eius Serry de Semipelagianismo accuset.

Libertatem Sotus ita definit, ut „voluntas sit in neutram partem determinata, sed in utramque libera;“ deinde ita pergit: „Validissimum argumentum [pro libero arbitrio] est et quod ratio ex Scriptura sacra elicit: si Deus ita nos iustificaret per gratiam suam, ut nihil assensionem nostram et arbitrio opus esset, cum ipse ad ostium sit semper et pulset, ut est in Apocalypsi: quid causae restaret, cur non omnes converteret? . . . In adultis proxima ratio reddenda est, cur, cum duos aequae sit Deus paratissimus convertere praesentissimaeque utrumque misericordia aspiret, hunc trahat, illum non trahat. Quae revera reddi non potest, nisi quod alter praebet assensum, alter vero minime. . . Cum Deus Ecclesiam suam tam ex animo percupiat eo esse decore et sanctitate, qua decebat esse dilectissimam sponsam Christi . . . tamque sit praesto qui nobis opituletur, nimirum qui irradiare principum corda sol ipse iustitiae nunquam cessat, quid in causa esse potest, cur non instauratur, nisi quia assensum nostrum exspectat et operam? Ut in propatulo eodem loco est Apocalypsis: Ecce enim sto ad ostium etc.“ (l. 1. c. 15.).

Ob quam opinionem vituperatus a socio religionis cognomine, eam tamen tenuit, ut ex supremo eius libro intelligi licet: „Cum Deus paratissimus sit quemcumque convertere, praesentissimaeque

misericordia ex duobus utrumque aspiret: cur iste convertatur et non ille, reddi non potest causa, nisi quia unus praebet assensum, alter vero minime. Quidam vero hoc taxare voluerunt dicentes, quod nimium tribuerim libero arbitrio in iustificationis causa. Et tamen, salva semper catholicae Ecclesiae censura, arbitrator necessario sic dicendum.¹ Similia paullo post scribit: „Non nisi nobis consentientibus aperit. Et ideo postquam dixit Christus Ioan. XVI: *Nemo potest venire ad me nisi Pater . . . traxerit eum*, subiunxit: *Qui audit et discit, venit ad me*. Quasi in nostra potestate sit trahenti assentire aut dissentire. Unde S. Augustinus, postquam dixit: *Quare hunc trahat, illum non trahat, noli dubitare*, subiunxit: *Si non es tractus, ora ut traharis*, insinuans, quod, etsi assensus noster non sit causa praedestinationis, sit tamen aliquo modo *materialis* causa iustificationis. Et haec est doctrina S. Thomae.“ Eadem ratione illud caput obiectionum („Achillem“) Protestantium confutat: non esse *efficacem* et omnipotentem Dei motionem, si in nostra sit potestate non moveri, quando a Deo moveamur. Sic enim scribit: „Quidquid Deus vult voluntate absoluta et quae dicitur beneplaciti, fit, iuxta illud Rom. 9, 19: Voluntati eius quis resistet? Quando autem cum libero homine concurrat, quae vult illud fieri, nisi salva humana natura et libera voluntate, quae idcirco resistere Deo potest, ut de Pharaone legitur. Exod. 10. Et II. Tim. 3, 8: Ita et hi resistunt veritati. Et Act. 7, 51: Vos semper Spiritui Sancto resistitis, sicut patres vestri. . .“ Item: „At quamvis ille concursus sit praerequisitus, nihilosecius, illo posito, tunc etiam est in facultate voluntatis agere et cessare. Alias nullus dabitur requisitorum numerus, quibus positus voluntas possit agere et non agere, atque adeo neque erit libera. Nam ante divinum concursum non potest agere; et quando ille adest, ut isti aiunt, non potest non agere. Solutio ergo dubitationis est, quod illo tunc temporis momento, quo Deus mecum concurrat, sum liber, ut tunc agere veniam. Etenim dum libere moveor, possum in sensu diviso non agere, et tunc cessabit concursus Dei. Tametsi in sensu composito contra se invicem pugnent: Deum agere erga me actione illa et me non agere. Neque aliud sibi vult Aristoteles ubi ait, illud quod est, quando est, necesse est esse, quam quod sit iam tunc determinate verum“ (l. c.). Item: „Omnes [auctoritates] attestantur, Deum esse causam conversionis salutisque nostrae praevendo

¹ In 4. sententiar. extremo, p. 902.

nos, ut tamen, *nisi nos annuerimus, nihil fiat*. . . Et secundum hanc intelligentiam verum etiam est, quod *nisi* nos velimus, frustra nos custodit Deus et trahere conatur. . . Ita enim *efficit* ipse nostrum assensum, *si* nos tamen libere concurramus. Quare per eundem assensum et nos illi aperimus, et ipse nobis aperit. Unde *nostrum concurrere est permittere nos ab ipso moveri*, coagendo illi, qui iugiter ad ostium pulsatur* (l. 1. c. 16.).

In his omnibus locis Sotus apertissime enuntiat, etiam praesente concursu Divino (vel gratia adiuvante in rebus supernaturalibus) posse *non agere* voluntatem; tum autem *nihil fieri et concursum Dei cessaturum*; non igitur concurrere Deum cum voluntate virtute absolutae voluntatis, *cui resistere nihil possit*, sed servata libera illius electione, ut et possit resistere et, quemadmodum locis Scripturae allatis demonstrat, saepe *resistat*. Gratia igitur ita *efficit* nostrum consensum, *si* nos tamen libere concurramus. Quae omnia Molinismus sonant. At idem qui potest eodem in capite sententiam vere Bannesianam, ut videtur, adiungere: concursum Dei ad agendum natura esse *praerequisitum*, quoniam Deus causam movet ad agendum; ipsum autem nos actu non movere, quin una moveamur? Idem respondere licet, quod ad interpretandos quosdam Francisci de Victoria locos supra diximus; a magistro enim ille summam eorum, quae de nostra quaestione disputavit, mutuatus est. Et revera loco ex comment. in IV. sententiarum allato, ubi Sotus quae antea dixerat defendit, ut prioritatem primae causae in concursu explicaret, eandem causarum efficientis et materialis distinctionem, immo etiam eandem similitudinem ab apertione fenestras ductam, ac Franciscus de Victoria (v. p. 120.), adhibuit. Quantum vero ab hac doctrina, quae statuit, in concursu creaturam se habere *veluti causam materialem*, Bañez abhorreat, iam ostendimus et postea magis ostendemus. Nihilominus ex Bellarmino alteram addere iuvat eiusdem difficultatis explicationem. Quam ordinur ab iis, quae ultimo loco ex Soto attulimus: *nostrum concurrere esse permittere nos ab ipso moveri coagendo Deo ad ostium pulsanti*. Permittere enim non est *agere*, sed *non resistere*¹, quum possis, idque scienter ac deliberate. Sed hoc est vere uti libertate, nec, ut in re supernaturali,

¹ Quod quidem non est inane quiddam ac nihil, ut quum homo dormiens non resistit. Id enim naturale esset nec ad gratiae operationem ullo pacto disponeret, quemadmodum alio loco ipse Sotus explicat: in libr. IV. sentent., p. 435.

fieri nisi virtute gratiae potest, quam illud consequitur; praecedit autem *actum consensus* ad eumque disponit; quae dispositio si non accessit, quia voluntas restitit, nihil fit, quantumvis gratia impulerit voluntatem. Etenim una est eademque animi potentia, quae excitante gratia indeliberate, adiuvante libere movetur; inchoat autem quodammodo actus ille indeliberatus deliberatum, ut, ubi primum animus se moveri intellexerit, concursum Divinum sive gratiam adiuvantem sciat sibi offerri atque adesse; qui si se *permittit moveri coagendo Deo ad ostium pulsanti*, Deus gratia adiuvante actum liberum perficit atque absolvit, quem priore motione inchoaverat. Ita intelligitur, quae ratione Deus, quum consensum liberi arbitrii expectet, tamen id ita ad actum liberum moveat, ut gratia adiuvans causa sit effectrix actus eumque natura antecedit. Tenendum est, proprium libertatis usum ab iis, qui hanc sententiam amplexi sunt, non in actu poni, sed in permittenda motione gratiae¹; sic intelliges, omnem Soti sententiam, quam non modo Medina Dominicanus, eius auditor², sed Bellar-

¹ Valentia, studiosissimus Molinae defensor, qui Salmanticae studiis dederat operam, rem paulo alter ac nos explicat. Disp. 8. q. 5. punct. 4. § 4. Venetiis 1600. p. 1026. Idem fere, quod Bellarminus, Aegidius Romanus, S. Thomae discipulus, docuerat.

² Hac in re Medina Sotum magistrum secutus ad ipsius explanationes remittit. Dicit autem planissime: „Deus expectat nostrum consensum, ut nos ad se convertat . . . nam si non expectat nostrum consensum, quorsum stat ad ostium et pulsatur?“ In l. II. q. 109. art. 6., ed. Colonienis 1619. p. 1538. Deinde: „Expectat nostram voluntatem, ut sequatur et obediatur divinae motioni.“ l. c. p. 1542. Rursum: „Deus nemini denegat auxilium gratiae necessarium et sufficiens ad salutem . . . Deus genuinum donum suae gratiae conferre solet peccatoribus: alterum quo possit respicere et salvari, et hoc donum universis hominibus confert, de quo dicitur: Ecce, ego sto ad ostium et pulso etc.; alterum est auxilium efficax, quo homo efficaciter convertitur et salvatur; . . . efficax Dei motioni nemo resistere potest. . . Auxilium efficax Deus non proprie negat. Deus enim paratus est conferre auxilium efficax, si homines non contradicunt et resistunt“ (art. 10 p. 1575). Prorsus idem saepius repetit pp. 1576. 1577. Porro: „Qui amplectitur sufficiens auxilium, excitatus a divina gratia, et eo recte usus fuerit, habebit auxilium efficax fidei et caritatis, quo efficaciter convertatur ad Deum; et hunc sensum praetendit Divus Thomas, quando dicit supra art. 6., quod facienti quod in se est ex divino auxilio Deus non denegat gratiam, id est, *recte utenti auxilio sufficienti* et divina inspiratione absque dubio dabitur auxilium gratiae efficax; simile quid docet Concilium Trident. sess. VI. cap. 9.* (p. 1578. et 1579.) Denique: „Hoc auxilium sufficiens est motio et inspiratio divina, qua quisque homo excitatur, ut recte vitam instituat. . . Hoc auxilium est sufficiens ad salutem, si homo utatur eo et non contradicat. . . Iste usus, quamvis sit do-

minus quoque¹ aliqui viri a recentiore Thomismo alienissimi secuti sunt, revera Bannesii doctrinae contrariam esse; quae etiam causa fuit, cur a Bannesianis impugnaretur. Non enim ille inter gratiam usum libertatis praevenientem et hunc ipsum usum ullam

num Dei, est in libero arbitrio divinitus adiutus² (p. 1580.). In his omnibus locis, quorum numerum facile est augere, sufficienti gratia uti prius est quam efficacem accipere; quum autem dicit *uti*, intelligere videtur: deliberate non resistere. Itaque infallibilitatem motionis Divinae comparat cum imperio efficaci intellectus, quod libere tollere possumus quodque ita fit efficax, si voluntas id non tollit (q. 10. art. 4. p. 313.). Nec hic tamen nec Sotus satis semper perspicue locuti sunt. Necdum enim diffillima quaestio, quae paene superat vim intelligentiae humanae, satis erat explicata. Mirari igitur non debemus, quod Medina nonnunquam ita praedicit gratiae virtutem, ut secum ipse pugnare videatur. Immerito autem a Suarezio accusatur, quod cum Bannesio praedeterminationes *invenit*. Primarius ille locus (Medin., I. II. q. 109. art. 10. extr.), unde Suarez argumentatur (De auxiliis divinae gratiae lib. III. c. 7., ed. Vivès, XI. 188.), is est, unde contraria argumenta supra depropulsimus, quum nunquam determinationem statuat, nedum physicam praedeterminationem, nec Bannesio satisfaciatur (V. in I. partem q. 23. art. 3. extr.). Quamobrem in interpretando illo Valentiam sequi maluimus. Medinam discrepare a recentioribus Thomistis, quum gratiam efficacem dicat esse indeliberatum animi actum (*motionem divinae inspirationis*) supra vidimus. Ipsum autem Bannesii sententiam *novam* et *invidiam* nominare, postea ostendemus.

¹ Planius quam Valentia eam sententiam Bellarminus explicavit camque amplectens a quibusdam scholae S. Thomae principibus defendi dicit. Quod testimonium eo est gravius, quod ante editam Molinae Concordiam scriptum est. Ipsum audiamus. „Quomodo,“ inquit, „Deus moveat voluntatem eam applicando, et tamen non determinet, sed relinquat determinationem in potestate voluntatis, explicat idem S. Thomas I. II. q. 10. a. 4., ubi dicit divinam motionem recipi in causis secundis secundum earum dispositionem. Et fustus hoc explicat in q. 3. de malo a. 2.: Attendendum, inquit, est quod motus primi moventis non recipitur uniformiter in omnibus mobilibus, sed in unoquoque secundum proprium modum etc. Et hoc est quod Capreolus, Cajetanus et Ferrariensis dicunt, influxum Dei modificari et determinari a secunda causa; quia unumquodque recipitur secundum modum et dispositionem recipientis. Porro hic modus et dispositio prior est aliquo modo tum actione voluntatis, tum motione et influxu Dei, ut patet, cum praesupponatur; et nihil est aliud nisi negativa quaedam determinatio, qua voluntas sinit se moveri ab obiecto per intellectum proposito vel resistit, non aliquid agendo, sed non agendo. Ita enim negativa determinatio sine omni actu esse potest, et ideo non eget influxu Dei, et est prima radix libertatis. . . [Elicto] est libera, quamvis necessario sequatur, posita motione Dei; quia videlicet ipsa motio Dei est aliquo modo in potestate voluntatis, cum dependeat ab illa negativa determinatione voluntatis, quae (ut diximus) non eget influxu Dei.“ Liv. de Meyer, p. 782. Similiter Bellarminus disserit in controversiis, De gratia et libero arbitrio, I. 4. c. 16

statuit esse intimam connexionis necessitatem, nec, qui cum eo sentiunt, ullo pacto carere possunt scientia media, quemadmodum recte et Molina illum impugnans⁴, et Bellarminus eundem defendens² dixerunt, et Alvarez, recentiorum Thomistarum dux, fa-
tetur³.

Cum nostra interpretatione egregie congruit, quod de praescientia ac praedestinatione Divina Sotus scripsit. In praedestinatione gloriam aeternam dicit intentione prius esse, executione posterius. Praedestinamur enim ad gloriam et ideo ad gratiam, qua usi, adiuvante Deo, bene operando illam consequamur⁴. Ut praedestinatio, ita vocatio praedestinatorum *certissima* est (in cap. VIII. v. 30. p. 241). Efficacem ille quidem omnem vocationem appellat, *quae sortitur effectum*; sed efficacis vocationis duo sunt genera, alterum ad tempus, ut Iudae, alterum vi decreti praedestinationis, quae, ut dixi, certissima est, ut ipsum decretum. Nulla est autem efficax vocatio nisi nobis libere consentientibus, et „quia nostro opus est spontaneo assensu, postquam dixit Christus, neminem posse venire ad Patrem, nisi quem ipse traxerit, subiunxit: omnis, qui audivit a Patre et didicit, hoc est, auscultavit et assensit, venit ad me“ (I. c.). Deinde Sotus, quod dixerat Deum non ob bona opera praevia praedestinare, sibi ipse obiicit illos Patrum locos, quibus contra docere videntur, imprimis illud S. Ambrosii: eius Deum misereri, quem sincere ad se rediturum praeviderit; quem vocare, quem auditurum, non vocare, quem recusaturum esse praenoverit. Difficultatem dirimit cum S. Thoma: huiusmodi opera aut esse dispositionem ad gratiam aut causam finalem, cur Deus gratiam largiatur (in c. IX. v. 22. 23. p. 274.). Praescientia, cuius hoc loco mentio fit, media sit necesse est; dicitur enim Deus, *antequam vocare* aliquem discernat, praevidere, utrum gratiae consensurus sit *neque*, atque ita gratiam ad illud opus praevium efficiendum concedere. Existimat igitur Sotus, quamquam id non nominatim concludit, quum gratiae vocatio et potiri effectum et carere possit, ut praedestinati *certissime* vocentur, eos hoc modo vocari a Deo, quo efficacem fore vocationem praeviderit. Simile est aliud, quod idem ille

¹ In q. 14. art. 13. disp. 53. membr. 2. p. 255.

² De gratia et libero arbitrio. I. c.

³ Disp. 105. n. 6. p. 830. V. supra p. 12. not. 3.

⁴ Comment. in ep. ad Rom. in cap. I. v. 4. p. 20. 21; in cap. IX. v. 23. p. 273.

pronuntiat, Deum ea subsidia, quibus nos ad finem praedestinationis ducturus sit, in nostro reliquisse arbitrio ad hunc sensum, quod possimus ea renuere (l. c. p. 281). Absolvenda est igitur Soti doctrina media, atque illud notatu dignum est, eum non modo cum Patribus et mediæ aevi theologis statuisse praevisionem actionum aliqua conditione futurarum, sed eam Dei propriam esse docuisse. „Multae sunt [enuntiationes] conditionales promissivae, quas solus Deus scit, verae sint an falsae; nam ipse solus scit, an si tu implesse conditionem, ego implessem promissum.“⁴ Dixerat ante, in huiusmodi enuntiationibus non *illationem* affirmari, sed ut verae essent, satis esse, non posse prius evenire, nisi posterius consequeretur. Non igitur decreto praedeterminationis, ut Thomistae volunt, quod actus necessaria *illatione* consequitur, inniti Dei praescientiam censebat. Nec vero omnia perspicue disserit ac modo praedestinationem ante praevisa merita defendit, modo diversa et pugnantia dicit. Posteriores demum tot tantaque disputationes clarius his omnibus rebus lumen attulerunt.

Andreas de Vega Franciscanus, cuius idem Reginaldus testimonio utitur, in amplissimo de iustificatione libro libertatis gratiaeque rationem explicans Sotum omnino secutus est; quamobrem, quae ex eo recentiores Thomistae usurpare solent de gratia adiuvente disputata, ad illius sententiam interpretemur oportet. Quam non Bannesianam praeter cetera haec sunt⁵: „Tam potentem fecit,“ inquit, „propter suam summam sapientiam et misericordiam, nostram voluntatem, et tam admirabiliter suum omnem concursum et omnem suam scientiam et praedestinationem et voluntatem illius arbitrio subiecit, ut possit ipsa de se quicquid voluerit statuere, et per se censeri posse, quae per unum ipsum specialiter adiuvantem potest. Et ille ita scit et voluit omnia futura contingentia, quae nostro arbitrio subiecit, ut illius scientia et voluntas nihil nostrae praeiudicent libertati. Neque nos aliter nostrae salutis debemus per observantiam mandatorum intendere et ipsius opem assiduis et importunis gemitibus flagitare, quam si nihil ipse prorsus de nobis neque scivisset, neque statuisset, sed nostram prorsus exspectaret ad omnia voluntatem. Potest namque, quod ut maxime mirabile, ita et verissimum et certissimum

⁴ Summularum lib. 3. cap. 8. lect. 3. § 1. et 2.; cfr. Ruiz, De scientia Dei, p. 671.

⁵ De iustific. lib. 12. c. 22. (rectius 23, ed. Colon. p. 477.)

est, potest (inquam) absque ulla prorsus sui mutatione et scire et velle, immo et scivisse et voluisse ab aeterno opposita omnium eorum, quae de nobis praescivit et praevoluit.⁶ Illis ultimis verbis illam tueri videtur de praescientia Dei opinionem, quam in Romaeo vidimus. Longius etiam, quam oportet, progressus voluntatis libertatem propugnans *Omnem*, inquit, *suam scientiam et praedestinationem et voluntatem nostro arbitrio subiecit*. Neque cum dicit: quisquis recte utatur donis naturalibus, ei demum gratiam sufficientem a Deo datum iri (l. 13. c. 12. p. 522.), mediocritatem satis tenere videtur, ut aliqua in eo interpretando indulgentia uti necesse sit. Sed iam satis dictum est, quo appareat, quam immerito Vega ut testis pro Bannesii doctrina sit appellatus.

Atque hi soli sunt theologi, quos sessio VI. Tridentini interfuisse Reginaldus commemorat. Si vis ac sententia eorum, quae Tridentinum de gratia et libero arbitrio docet, ex illis viris dimetienda est, certissime Concilium doctrinae nostrae Societatis maxime favet. Alii vero theologi a Reginaldo laudati non sextae, sed ultimis Synodi sessionibus affuerunt. Atque ex iis quidam sunt tam obscuri, ut eorum opera ne in maximis quidem bibliothecis reperire poterim; nonnullorum vero testimonia Reginaldus mutilavit et in alienum sensum detorsit; aliorum verba nihil aut pro Bannesianis aut contra eos demonstrant; quis enim inde, quod gratia *impulsus* nominatur, *praedeterminationem physicam* concludere poterit? Duos tantummodo ex 40 theologis a Reginaldo laudatis doctrinae Bannesianae indubie faventes reperi: Petrum Sotum et Sotomaiorem, utrumque O. Pr. Illum cum Bannesio concordare, ultro fassi sumus (p. 134), huius vero opus: *Cantici canticorum interpretatio*, controversis iam diu agitatis, editum est ideoque nihil hic probat; multos enim Dominicanos Bannesium secutos esse, nemo est qui neget. Sed Reginaldus testes pro Bannesi causa appellare audeat

Michaellem Minoritam, qui ipso loco laudato (Christianae Paraenesis sive de recta in Deum fide libri septem, l. 3. c. 1. p. 87 B.) affirmat, se praedestinationem ante praevisa merita *ex animo odisse*;

Ariam Montanum, qui loco laudato (Comm. in Isaiaem c. 26.) de operibus divinae providentiae, non de nostris liberis actibus agit;

Episcopum Ioannem Antonium Pantusa, qui quantum a Bannesii doctrina dissideat, his verbis patefacit: „Animadvertite, Thomista, qui sub tanto duce militas, quod prima causa movet non

praemovendo causam secundam,⁴ (Opusculorum tom. 2. tract. 1. de lib. arbit. apud Henao l. c. n. 507.)

Sed haec sufficiant. Infinitum enim est omnes locos, quos Reginaldus pro sua sententia laudat, explanare vel corrigere. Neque est necessarium, quum abunde sententiam theologorum Tridentinorum ostenderimus.

Ergo communis fuit tempore Tridentini Concilii doctrina doctorum Catholicorum, Deum, quemadmodum Sotus dicebat, gratia sua nostrum efficere consensum, *si tamen* libere cooperemur. Quam communem theologorum opinionem Molina cum Lessio complexus in invidiam incurrit recentiorum Thomistarum eam repudiantium.

Quae comparatio esset efficacium gratiarum ad liberum hominis arbitrium, non aeque perspicue erat explicatum; ita ambigi potuit de huiusmodi sententiis in Salmanticensi schola pervulgatis: si eo modo, quo moveat Deus, homo moveatur, illudque causa praevia sit, quam hoc consequatur, id ipsum verum esse oportere et de excitante gratia et de adjuvante, quae actum consensus efficiat. Dominicus Sotus, cuius erat nomen celebratissimum Salmanticae, et Medina, qui eum sequebatur, tum illam communem theologorum sententiam tum has conclusiones docuerunt, atque ceteros Salmanticenses cum illis fratribus suis consensisse, existimare licet. Quibusdam, ut Petro Soto, illa pugnancia visa sunt. Quomodo autem inter se concilianda essent, etsi via aliqua patebat, ii, qui illa defendebant, potius significaverant quam demonstraverant. Ita fieri potuit, ut et Bellarminus et Valentinus illam Dom. Soti sententiam a Societatis doctrina non alienam existimarent atque amplecterentur, eandem ipse Molina et Suarez impugnarent. Intelligitur etiam, ut ex eadem schola Salmanticensi duo viri prodire poterint, qui de gratia et libertate diversissime opinarentur, Toletus et Bañez. Denique intelligitur, ut hic alter, excitatis altercationum diuturnitate animis, praetermissis omnibus sententiis contrariis, illas posteriores tantummodo consecratus, suam de physicis praedeterminationibus doctrinam formare et discipulis probare potuerit.

7. Quam Societas Iesu ab ipsa origine de gratia sententiam secuta sit.

Condita Societas est ea aetate, qua fatentur adversarii (p. 134 s.), omnes ac nominatim Academiae Parisiensis theologos in ea opinione fuisse, *accepta* gratia, hominis esse, velletne libera deliberatione illa uti, an eam repudiare. Quid mirum igitur, quod in illa universitate orta Societas communem tum doctrinam, quam magistri sui probarunt, inde mutuata est? Quod ita esse et Habertus ille Doctor Sorbonicus testatur et ipsi Iesuitae profitentur. De gratia quidem ille haec habet¹: „PP. Iesuitae a Doctoribus Scholae Parisiensis didicerunt, cuius fecundissimo gremio ortum doctrinae suae, incunabula ac incrementa debere se non inviti agnoscunt et gloriantur.“ Cui consentiens P. Poussiens² in huius controversiae historia manuscripta (bibliothèque de Bourgogne, Bruxellis, F. 523.) sic scribit:

„Ex quo nostra S. [I.], non dicam condita et confirmata, sed designata et inchoata est, omnes qui literas hasce theologicas verbo, scripto aut quoquomodo tractaverunt, mirabili unanimitate consensus in eam circa concordiam libertatis humanae cum gratia sententiam, ubicumque gentium viverent, conspirasse reperiuntur, ut consone semper universi profiterentur, auxilium divinum humanae voluntati applicitum nullam ei antecedentem necessitatem inferre, neque eam per illud physicè et ineluctabiliter ad opus determinari. Haec fuit semper totius nostrae familiae quasi traditio domestica, a primis decem Patribus, praesertim Lainio, Salmerone, Fabro, Iaio, Bobadilla, qui partim in Concilio Tridentino, partim in congressibus et concertationibus cum haereticis, occasionem de his agendi crebriorem habuerint, ad alios deinceps in offenso fluxu propagata. Ribadeneira, Canisius, Augerius, alii

¹ Theol. Graecorum Patrum, l. II. c. 6. n. 1. ed. Wirceburg. 1863. p. 204.

² Historia controversiarum, l. III. c. 4. n. 7—10. p. 244 ss. Schneemann, Controvers.